

Вельшинська Ольга Валентинівна

студентка 2-го курсу магістратури

факультету Цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: доц. Мельник Світлана Борисівна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах глобалізації та ринкової трансформації економіки України питання захисту конкуренції, недопущення зловживання ринковою владою монополістичних структур є особливо актуальним. Адже створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, регулювання діяльності монополій сприяють формуванню цивілізованих ринкових відносин. Слід зауважити, що процеси монополізації національної економіки мають суттєві негативні соціально-економічні наслідки. Однак, існують і позитивні моменти. Внаслідок присвоєння високих доходів монополістичні структури мають більше можливостей фінансувати науково-дослідні роботи, впроваджувати нову техніку і технологію. Ефект «масштабу виробництва» великих підприємств дає змогу їм виробляти більш дешеву і якісну продукцію, а також в умовах кризи великі підприємства виявляються більш стійкі до змін.

Висвітленню деяких вагомих аспектів антимонopolістичної політики в умовах сучасних глобалізаційних процесів присвячені праці таких відомих дослідників, як: Т. Леарі, М. Портер, С. Фішер, Е. Чемберлін, І. Шлауеген.

Монополією слід вважати тільки те підприємство, яке використовує ринкову владу - диктує ціни, обсяг товарів на ринку. Проти таких підприємств-монополістів з метою запобігання зловживань їх монополістичним становищем держава проводить антимонopolістичну політику. Слід зауважити, що державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у відповідних сферах (транспортування нафти, природного газу тощо) здійснюється національними комісіями регулювання природних монополій [1]. Тому можна виділити основні принципи антимонopolістичної політики держави:

свобода економічної діяльності;
заохочення відносин конкуренції;
попередження економічної діяльності, спрямованої на монополізацію ринку і недобросовісну конкуренцію;
вільний рух товарів, послуг і фінансових коштів;
диференціація і захист особистих і суспільних інтересів.

Досліджуючи антимонопольну політику України, слід зазначити, що в нашій країні ця політика спрямована не проти великих виробництв, а проти монополістичних тенденцій, проти штучного обмеження конкуренції. Забезпеченням державного захисту економічної конкуренції займається Антимонопольний комітет України [2].

Однак існують протиріччя. З одного боку, збільшення кількості фірм на ринку послаблює монопольну владу і наближає до моделі досконалої конкуренції. З іншого боку, тим самим обмежуються можливості використання ефекту масштабу. Важливість останнього фактора підкреслювалася дослідниками ще в 70-і рр. як аргумент проти укрупнення великих фірм на підставі антимонопольних регулятивних норм; дана «лінія захисту» отримала подальший розвиток в рамках досліджень економіки інновацій, в тому числі емпіричних.

В умовах глобалізації виділимо основні напрямки в трансформації досліджень антимонопольних векторів політики:

1) переоцінка ефективності функціонування великих виробництв, особливо в області високих технологій, і визнання неминучості і об'єктивності процесу укрупнення і концентрації;

2) відмова від стереотипу надмонопольних прибутків на базі розвитку концепцій транзакційних витрат, стратегічного маркетингу; в цілому визнання цінності великих виробництв для підвищення добробуту суспільства;

3) сприйняття олігопольної конкуренції як найбільш поширеного типу ринку: конкуренція присутня і може бути інтенсивна (теорія ігор) [3, с. 807].

Глобалізація передбачає, що навіть ринки, які характеризуються надзвичайно значними безповоротними витратами, можуть бути конкурентними, тому що глобалізація веде до розширення ринків, отже, зростає ефект економіки масштабу і безповоротних витрат, що, в свою чергу, означає зростання концентрації.

Емпіричні дослідження ринків високих технологій свідчать, що чим вищий рівень глобалізації в галузі, тим сильніша концентрація. Потрібно звернути увагу, що процеси концентрації вимагають ретельного і диференційованого економічного аналізу з урахуванням як загальних глобальних тенденцій в розвитку виробництва, в тому числі поглиблення міжнародного поділу праці та транснаціональної економічної інтеграції, так і національних галузевих інтересів.

Радикально змінилося розуміння природи взаємовідносин монополії і конкуренції під впливом глобалізаційних змін. Відбувся перехід від однозначного трактування монополізації в рамках теорії досконалої конкуренції до багатопланової моделі, коли певна ступінь монополізації розглядається як важливий елемент ефективності. Саме в цьому виражається суть зміни *rationale of* (логічне обґрунтування) філософії державного втручання: штучне стримування концентрації виробництв або товарних ринків означає покарання найбільш ефективних виробників, які в результаті успішної підприємницької діяльності витісняють менш успішних конкурентів. Зміна концепції антимонopolьної політики є адекватною відповіддю на «глобальні» виклики, проте її практична реалізація вимагає модернізації «механізмів впровадження» [4, с. 106].

В цілому, в залежності від природи витрат в конкретній галузі складаються сприятливі умови для концентрації: співвідношення постійних і змінних витрат. Існує значний стимул скорочення середніх витрат за допомогою позитивної віддачі від економіки масштабу, що в довгостроковій перспективі сприяє формуванню висококонцентрованих ринків (олігополії). Однак динаміка розвитку таких галузей часто свідчить про інтенсифікацію

конкуренції, а не про її спад. Особливу роль на глобальних ринках, а це перш за все ринки високих технологій, грає динамічна, або довгострокова, конкуренція (акцент на розвитку і інноваціях) в порівнянні зі статичною (стан на певний момент) [5, с. 126].

Якщо взяти до уваги досвід провідних країн світу щодо регулювання діяльності природних монополій, то можна виділити три основні тенденції реформування цих сегментів економіки, які повинні враховуватися у практиці регулювання:

1) зменшення жорсткості державного управління галузями природних монополій за рахунок державно-приватних партнерств (концесії, делегування управлінських функцій, спільні підприємства і державні контракти);

2) визначення власне монопольного «ядра» як ключової складової природної монополії та його організаційне відокремлення від потенційно конкурентних ланок;

3) вплив процесів глобалізації на традиційне обмеження конкуренції в природно монопольних галузях. При розширенні економічного простору і географічних масштабів навіть природний монополізм обмежується конкуренцією, яка виникає (у споживача з'являється більше можливостей вибору постачальника).

Отже, глобалізація в даний час є фундаментальним фактором, що сприяє перегляду і уточненню як нормативно-правового регулювання, так і положень економічної теорії щодо конкурентних ринків і конкуренції з подальшою зміною норм і сутності конкурентної політики на сучасному етапі. Тож в умовах глобалізації основним завданням державного і антимонопольного регулювання є створення умов для забезпечення конкурентної переваги національної економіки в ситуації міжнародної інтеграції та дедалі більшої конкурентної боротьби.

Список використаної літератури:

1. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. №1682-III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення: 05.11.2019).

2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. №3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 05.11.2019).
3. Портер М. Н. Международная конкуренция. *Международные отношения*: пер. с англ. / по ред. В.Д. Щетинина. Москва, 1993. С. 806-810.
4. Леари Т. Б. Экономические корни антимонопольного регулирования. *Международное антимонопольное регулирование*: материалы Междунар. семинара по антимоноп. праву и эк. развитию. Пекин, 2004. С. 103-107.
5. Sleuwaegen. Globalization and the Definition of the Relevant Geographic Market in Antitrust Practice. *International Business*. Working paper. 2001. Vol. 35, № 23. P. 120-127. URL : <http://hdl.handle.net/20.500.12127/566> (last accessed: 06.11.2019).